

Parlaq bir gələcək üçün, çiçəklənən millət üçün,
düşünərək yaşayanlar üçün, səsi dünyaya yayılacaq
bir gənclik üçün, **ışıqlı sabahlar üçün**, xoşbəxt bir ailə
üçün, sevincli qəlblər üçün, gülən üzlər üçün,
həyat səhifələrimizi parlaq imza sahiblərinin
qələmi ilə yazmaq üçün

Kitabın sahibi: _____

Oxu tarixi: _____

Ürək ver:

UŞAQLIĞIN SİRRİ

MARIYA MONTESSORİ

İngilis dilindən tərcümə:

Könül Nəsibova

Koordinator: Şəbnəm HƏSƏNƏLİZADƏ
Redaktor: Toğrul MUSAYEV
Korrektor: Turac ELDARQIZI
Tərtibatçı: İsmayıl SÜLEYMANLI
Art-direktor: Ramin HƏSƏNƏLİZADƏ
Cildin dizayneri: Ülviyyə XƏLİLLİ

Maria Montessori
IL SEGRETO DELL'INFANZIA

Mariya Montessori
UŞAQLIĞIN SİRRİ

Bakı, "MONO" nəşriyyatı – 2024, 288 səh.

© **The Montessori-Pierson Publishing Company / 1936, 2023**

Kitabın bütün hüquqları "The Montessori-Pierson Publishing Company"
nəşriyyatına məxsusdur. İcazəsiz olaraq hər hansı vasitə ilə
nəşri və yayımlanması qadağandır.

Kitab "The Montessori-Pierson Publishing Company" icazəsi ilə
"BIKAMINS MMC" və "Parlaq İmzalar" Nəşriyyatı tərəfindən nəşr edilib.

MONO – Parlaq İmzalar MMC-yə məxsus markadır.

AMI loqosu Beynəlxalq Montessori Assosiasiyasının (Association Montessori Internationale) markasıdır. Bu kitabın Azərbaycan dilinə tərcüməsi AMI tərəfindən təsdiqlənmişdir.

ISBN: 978-9952-5802-3-5

MONO nəşriyyatı – 17
Mariya Montessori – 1

www.parlaqimzalar.az
mono@parlaqimzalar.az

  / monokitab
0559697259 / 0559897259

Mətbəə: "AVE PRINT" MMC
DEKABR / 2024

Mariya Montessori 1870-ci il avqustun 31-də İtaliyanın Kyaravalle kommunasında anadan olub. Orta təhsilini “Regia Scuola Tecnica Michelangelo Buonarroti” texniki məktəbində alıb. Buranı əla qiymətlərlə bitirən Montessori təhsilini “Regio Istituto Tecnico Leonardo da Vinci” institutunda davam etdirib. 1890-cı ildə institutu bitirəndə tibb təhsili almaq qərarına gəlir. XIX əsrin sonlarında italyan cəmiyyətində qadınların bu sahəyə maraq göstərməsi xarakterik deyildi.

1890-cı ildə Montessori Roma Sapientia Universitetinə qəbul olub. 1892-ci ildə universiteti bitirən Montessori bir il sonra elə həmin universitetin tibb məktəbinə daxil olub. Montessori bu məktəbə qəbul olan ilk qadın idi.

Montessori dünyada öz unikal pedaqoji sistemi və metodu ilə tanınır. Onun tətbiq etdiyi metod, demək olar, bütün dünyada uşaqlara, təlim-tərbiyə ilə bağlı məsələlərə baxışı tamamilə dəyişdi. Hazırda bir çox ölkələrdə bu metod uğurla tətbiq olunur. Montessori 1952-ci il mayın 6-da Hollandiyanın Nordveyk şəhərində vəfat edib.

Könül Nəsibova 1979-cu il avqustun 16-da Bakı şəhərində anadan olub. 1996-2002-ci illərdə Azərbaycan Dillər Universitetinin tərcümə fakültəsini bakalavr, dilşünaslıq fakültəsini magistr səviyyəsində bitirib. Bir sıra layihələrdə xarici əlaqələr üzrə idarəetmə komandasının tərkibində çalışıb, o cümlədən tərcümə işlərinə rəhbərlik edib. 2005-ci ildən etibarən peşəkar tərcümə fəaliyyəti ilə məşğuldur, 30-dan çox kitabı dilimizə çevirib. Onların arasında Kolson Uaythedin “Yeraltı dəmiryolu”, Kazuo İşiquronun “Dəyişən dünyanın rəssamı” kimi bədii və Nir Eyalın “Qarmağa keçdinsə”, Mari Kondonun “Evini də sahmana sal, həyatını da” kimi biznes və özünüinkışaf kitabları da yer alır.

Mündəricat

I HİSSƏ

PSIXOLOJİ EMBRİON

1. BUGÜNÜN UŞAĞI	15
Uşaq əsri.....	15
Uşaq və psixoanaliz.....	16
Uşaqlığın sirri.....	18
İttiham.....	20
2. PSIXOLOJİ EMBRİON	27
Bioloji başlanğıc.....	27
Yeni Doğulmuş Körpə.....	32
Təbiətin təlimi.....	42
Funksional təzahür.....	45
3. FORMALAŞAN PSIXİKA	51
Həssas mərhələlər.....	51
Tələb olunan qayğı.....	60
Nizam yolu ilə oriyentasiyanın formalaşması.....	64

Daxili oriyentasiya_____	75
Zəkanın formalaşması_____	80
4. BÖYÜKLƏRİN MANE OLDUĞU MƏQAMLAR_____	91
Yuxu problemi_____	91
Yerimə sevinci_____	97
Əl və beyin_____	101
Məqsədyönlü davranış_____	105
5. RİTM_____	111
Ritm_____	111
Böyük, uşağın yerinə keçəndə_____	114
Hərəkətin əhəmiyyəti_____	119
“Sevgi zəkası”_____	122

II HİSSƏ

YENİ TƏLİM-TƏRBİYƏ

6. TƏRBİYƏÇİNİN VƏZİFƏSİ_____	131
Əsl uşağı necə “kəşf etməli”_____	131
Mənəvi hazırlıq_____	133
7. BİZİM ÖZ METODUMUZ_____	141
Bu metod necə yarandı_____	141
“Sən kimsən?”_____	144
İlk uşaqlar_____	147
Onlar mənə nə göstərdilər_____	150
Eyni hərəkətin təkrarı_____	150

Uşaqlarda nizam hissi_____	152
Azad seçim_____	153
Heç vaxt oyuncaqları seçmədilər_____	154
Mükafat və cəzalar_____	155
“Səssizlik çalışması”_____	156
Onlar konfetdən imtina etdilər_____	157
Uşaqlarda heysiyyət və özünəhörmət hissi_____	159
Spontan nizam-intizam_____	163
“Mən yazdım! Mən yazdım!”_____	165
Nəhayət, oxumağa da növbə çatdı_____	168
Yeni uşaqlar_____	171
8. NÖVBƏTİ İNKİŞAF_____	173
Prinsiplər müəyyən edildi_____	173
Messinanın yetim uşaqları_____	178
Varlı ailələrin uşaqları_____	181
Əsl normalıq_____	186
9. PSİXİ SAPMALAR_____	189
Onların yeganə səbəbi_____	189
Fuqa (özündən qaçış)_____	190
“Baryer”_____	193
Asılı uşaq_____	198
Sahib olmaq arzusu_____	200
Güc və üstünlük arzusu_____	203
Natamamlıq kompleksi_____	205
Qorxu_____	210
Yalan danışmaq_____	213
Fiziki həyatda öz əksini tapan nəticələr_____	218

III HİSSƏ

UŞAQ VƏ CƏMİYYƏT

10. HOMO LABORANS _____	227
Uşaqla böyük arasındakı konflikt_____	227
İşləmək instinkti_____	229
İki əmək növünün xüsusiyyətləri_____	231
Böyüyün vəzifəsi_____	232
Uşağın vəzifəsi_____	235
Hər iki vəzifənin müqayisəsi_____	238
Fəaliyyət nəticəsində inkişaf_____	241
“Bələdçi” instinktlər_____	246
11. UŞAQ BİZİM USTADIMIZDIR _____	257
“Özünü tanı”_____	257
Valideynlərin vəzifəsi_____	260
Uşaq hüquqları_____	261
Ecce Homo_____	271

*İdeal Montessori anası
və həyatını Hindistan uşaqlarına həsr edən
Saraladevi Sarabhaiyə ithaf edirəm.*

I HISSƏ

PSIXOLOJİ EMBRİON

BUGÜNÜN UŞAĞI

Uşaq əsri

Son illər uşaqlara göstərilən böyük qayğı və təhsil sahəsindəki həddindən artıq sürətli inkişaf müəyyən qədər həyat standartlarının yüksəlməsi sayəsində baş versə də, daha çox insanların şüur və idrakının oyanması ilə əlaqədardır. Söhbət təkcə uşaq sağlamlığına olan diqqət və qayğının artmasından getmir – çünki bu qayğı artıq XIX əsrin son illərindən başlamışdı – məsələn burasındadır ki, uşağın fərd və şəxsiyyət kimi qəbul olunması artıq çox mühüm məsələlərdən birinə çevrilib. Bu gün uşaq həyatı barədə biliklərimizin köməyi olmadan, bu biliklərin verdiyi töhfələri nəzərə almadan tibbin, fəlsəfənin və ya sosiologiyanın hər hansı bir bölməsinin dərinliyinə nüfuz etmək qeyri-mümkündür. Təbii ki, paralel olaraq embriologiya da ümumi fiziologiyaya və təkamülə müəyyən dərəcədə təsir edir. Lakin uşağın fiziki aspektdən deyil, psixoloji aspektdən tədqiq edilməsi insanla əlaqəli bütün sualların cavablandırılmasında hədsiz dərəcədə böyük rol oynaya bilər. Biz uşağın zehində, bəlkə də, tərəqqinin açarını və kim bilir, hətta yeni bir sivilizasiyanın başlanğıcını da tapa bilərik.

Vaxtilə İsveç şairi və yazıçısı Ellen Key uzaqgörənlik edərək demişdi ki, bizim əsrimiz uşaq əsri olacaq. Lakin tarixi

sənədləri araşdırmağa səbri olanlar görər ki, bu ideyalar 1900-cü ildə, yeni əsrin astanasında sələfinin sui-qəsd nəticəsində öldürülməsindən sonra taxta çıxan İtaliya kralı III Viktor Emmanuelin ilk çıxışında da səslənib. O demişdi ki, yeni əsrlə birlikdə yeni bir dövr başlayıb və bu dövrü o da Uşaq Əsri adlandırmışdı.

Görünür, bu uzaqgörən baxışlar XIX əsrin sonuncu onilliyində elmi araşdırmaların yaratdığı ilkin təəssüratlar nəticəsində ortaya çıxıb: uşaqların xəstəliklərdən əziyyət çəkməsi, yoluxucu xəstəliklərdən tələf olan uşaqların sayının böyüklərlə müqayisədə on dəfə çox olması, yaxud onların məktəblərdəki sərt rejim və qəddar davranışın qurbanlarına çevrilməsi. O vaxtlar heç kimin ağına gəlməzdi ki, uşaq öz daxilində həyatın sirrini gizlədir, özü də bu sirr insan ruhunun bütün müəmmalarını çözə bilər. Heç kim təsəvvür edə bilməzdi ki, uşağın daxilində məchul bir şey, bir müəmma gizlənir və bu müəmmanın açılması böyüklərin öz fərdi və ictimai problemlərini həll etməsinə kömək edə, eyni zamanda insanın bütövlükdə ictimai həyatına təsir edə bilən bir elmin – uşaq tədqiqatı ilə bağlı yeni elmin əsasını qoya bilər.

Uşaq və psixoanaliz

Psixoanaliz əvvəllər bilinməyən bir tədqiqat sahəsinə yol açaraq şüuraltının sirlərini aşkara çıxarmış, lakin həyatın mühüm, real problemlərini praktiki şəkildə həll edə bilməmişdir. Bununla belə, psixoanaliz uşağın gizli həyatında aşkar edilənlərin əhəmiyyətini və faydasını başa düşməkdə bizə kömək edə bilər.

Psixoanaliz, belə deyə bilərik ki, psixologiyanın əvvəllər *ne plus ultra* adlandırdığı, yəni aşılması qeyri-mümkün hesab edilən şüur sərhəddini aşmışdır. Elə təsəvvür edin ki, yunan dənizçiləri o dövrdə dünyanın son nöqtəsi, dünyanın bitdiyi yer hesab olunan Heraklin Sütunlarını keçiblər.

Psixoanaliz şüuraltı okeanının dərinliklərinə baş vurub. Bu nailiyyət əldə edilməsəydi, uşaq zehninin insanların problemlərinin daha dərindən araşdırılmasına necə kömək edə biləcəyini ictimaiyyətə izah etmək çox çətin olardı. Məlum olduğu kimi, psixoanaliz psixi xəstəliklərin müalicəsində yeni metod kimi formalaşmış və tibbin bir sahəsinə çevrilmişdir. Tibbin bu sahəsi şüuraltının insan davranışlarına təsir gücünü aşkar edərək sözün əsl mənasında böyük nailiyyətə imza atdı. Psixoanaliz belə demək mümkündürsə, şüurun arxasındakı psixi reaksiyaları, o cümlədən gizli amilləri və qəti reallıqları aşkara çıxaran reaksiyaları araşdıraraq əksəriyyət tərəfindən qəbul edilmiş fikirləri kökündən dəyişdi. Bu reaksiyalar hədsiz dərəcədə böyük və məchul bir “dünya”nın mövcudluğunu sübut edir ki, hər bir fərdin taleyi də məhz bu məchul “dünya” ilə bağlıdır. Lakin psixoanaliz bu məchul “dünya”ni hərtərəfli tədqiq edə bilməz. Jan-Martin Şarkonun¹ dövründə, yəni keçən əsrdə tibbin psixiatriya sahəsi şüuraltını kəşf etdi. Vulkan püskürərkən yerin dərin qatlarındakı qaynar elementlər necə özlərinə yol tapıb səthə çıxırsa, eynilə şüuraltının da psixi xəstəliklərin daha ağır formalarında üzə çıxdığı, yəni özünü büruzə verdiyi güman edilirdi. Məhz buna görə də şüurun təzahürləri ilə ziddiyyət təşkil edən belə qəribə hadisələr sadəcə olaraq həmin xəstəliyin simptomları hesab edilirdi. Ziqmund Freyd şüuraltının tədqiqində tamamilə əks yol seçdi. Əziyyətli bir metodla şüuraltına daxil olmağın yolunu tapdı, lakin Freyd də patologiyanın sərhədlərindən kənara çıxmamağa meyilli idi. Səbəb məlum idi: normal insanlar psixanalizin əzablı testlərinə könüllü olaraq razı olardılarmı? Bir növ “ruhun cərrahiyyəsi”nə bənzəyən testlərə. Odur ki Freydin psixoloji nəzəriyyələri xəstələrinin müalicəsindən əldə etdiyi nəticələrə əsaslanırdı və buna görə də yeni psixologiya, demək olar ki, anomaliyanın təhli-

MARİYA
MONTESSORI

¹ Jan-Martin Şarko (1825-1893) – fransız həkim-psixiatr, pedaqoq, Freydin müəllimi, nevroloji xəstəliklər üzrə mütəxəssis – Red.

li nəticəsində yaranan şəxsi mülahizələr əsasında formalaşmışdı. Nəticə etibarilə Freydin nəzəri fikirləri ilə yanaşı, onun xəstələri müalicə etmə metodu da qənaətbəxş olmadı, çünki bu metod “ruhun xəstəliyi”ni heç də həmişə müalicə edə bilmədi. Odur ki köhnə təcürbəninin qalıqları olan ictimai ənənələr freydist nəzəriyyənin müəyyən ümumiləşdirmələri qarşısında bir maneəyə çevrildi. Çox güman ki, şüuraltı kimi böyük bir reallığı tədqiq etmək kliniki müalicə metodu və ya nəzəri mülahizələr deyil, tamamilə fərqli bir yanaşma tələb edirdi.

Uşaqlığın sirri

Məsələ burasındadır ki, şüuraltı kimi nəhəng bir okeanın dərinliklərinə baş vurmaq vəzifəsi elmin başqa sahələrinə aiddir və fərqli bir yanaşma tərzini tələb edir: düşdüüyü mühitlə ziddiyyət içərisində inkişaf edən uşaq ruhunu araşdırmaq, insan ruhunu eybəcərləşdirən mübarizələrin dramatik və faciəvi sirlərini öyrənmək üçün insanı kökündən, mənşəyindən tədqiq edən bir metod lazımdır.

Psixozanaliz bu sirrə toxundu, belə bir metoddan istifadə etdi və ən heyrətamiz nailiyyətlərindən biri olaraq psixozun hələ körpəlikdən yaranmağa başlanması ehtimalını irəli sürdü. Şüuraltında oyanan xatirələr sübut etdi ki, hər bir insanın normal şəkildə xatırladıqlarından başqa körpəlik dövrünə məxsus daha fərqli acı xatirələri var. Onlar şüurda o qədər gizli yerləşmiş və normal düşüncələrdən o qədər uzaqdır ki, bu acı xatirələrin aşkar edilməsi psixozanalizin ən təsirli və ən heyrətamiz kəşfidir. Bu cür acı xatirələr sırf psixi bir hal olaraq yavaş-yavaş, lakin davamlı şəkildə təsir etdiyi üçün onlar heç vaxt yetkin insanlarda psixi xəstəliyə gətirib çıxaran faktor kimi qəbul edilməmişdir. Onlar uşağın təbii fəaliyyətinin onun valideyni və ya himayəsində böyüdüüyü şəxs tərəfindən qarşısının alınması və ya təzyiqli göstərilməsi nəticəsində ortaya çıxmış və məhz bu səbəbdən də uşağın üzərində daha çox təsiri olan böyük, yəni ana ilə əlaqələndirilmişdir.